

УДК [37.036:373.51]-053.5-058.65

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ УКРАЇНИ, ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ, ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

А. Ю. Бовт

У статті розглянуто вплив військового конфлікту на психологічний стан дітей, їхню життєдіяльність і формування світогляду; охарактеризовано роль та переваги естетичного виховання дітей України, які постраждали від військового конфлікту.

Ключові слова: естетичне виховання, військовий конфлікт, негативні психологічні наслідки, роль та переваги естетичного виховання, світогляд.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Військовий конфлікт, який розпочався в Україні у 2014 році, значно змінив політичну, соціально-економічну, культурну та освітню ситуацію в країні. Постають нові проблеми, наслідки яких відчули майже усі громадяни України. Військові дії, обстріли з важкої техніки, чисельні руйнування, загибель людей не могли не вплинути на психологічний стан громадян України. Особливо найуразливішою віковою категорією виявилися діти. На нашу думку, освіта, а саме естетичне виховання, яке покликане привносити у життя дітей красу та радість творчості, є одним з чинників відновлення душевної рівноваги та подолання негативних психологічних наслідків пережитих подій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Проблеми естетики та естетичного виховання привертати увагу видатних вітчизняних та зарубіжних педагогів, психологів, філософів. Серед них Г. Шевченко, М. Фіцула, С. Максимюк, Н. Мойсеюк, С. Пальчевський, М. Пашенко, Б. Лихачов, Г. Ващенко, С. Мельничук, В. Бутенко, О. Лосев, О. Буров, Ю. Борев, М. Каган, Л. Столович, Дж. Дьюї, І. Айзнер. Вони розглядали історію розвитку естетики як філософської науки, сутність естетичного виховання та його особливості для різних вікових груп, описували різні методи та засоби здійснення естетичного виховання у школах та вищих навчальних закладах.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Хоча різні аспекти естетичного виховання вже було ретельно висвітлено науковцями, особливості та проблеми цього процесу як засобу подолання негативних наслідків військового конфлікту ще залишаються малодослідженими, оскільки в новітній історії України такий досвід є унікальним. Наукова новизна статті полягатиме в тому, що ми будемо спиратися переважно на зарубіжні джерела, які ще невідомі в Україні, і в яких вже було розглянуто проблеми естетичного виховання дітей, постраждалих від військових конфліктів у Демократичній Республіці Конго, Сомалі, Сирії, Афганістані, Шрі-Ланці, Сьєрра-Леоне, країн колишньої Югославії, зокрема матеріали неурядової організації міжнародних організацій UNICEF та UNHCR.

Завданнями статті є ретельний аналіз вітчизняних та зарубіжних матеріалів з теми дослідження; розгляд впливу військових дій на психологічний стан, життєдіяльність дітей та формування їхнього світогляду, а також вивчення ролі естетичного виховання дітей України, постраждалих від військового конфлікту.

Мета статті полягає у визначенні ролі та переваг естетичного виховання дітей України, які постраждали від військового конфлікту.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Війна впливає на дітей інакше, ніж на дорослих. Це обумовлюється декількома причинами [5, с. 891]. По-перше, діти дуже залежать від турботи та уваги дорослих, насамперед батьків. Дітям треба постійно відчувати, що про них піклуються, що їм приділяють достатньо уваги. Але, на жаль, такий стан речей змінюється за умови військових дій. Батьки, в першу чергу, зайняті пошуком сховища або безпечного притулку, засобів існування. Інколи дорослі втрачають душевну рівновагу, впадають у депресію або знаходяться в такому апатичному стані, що їх перестає турбувати усе, що відбувається навкруги, навіть власні діти. А інколи батьки гинуть внаслідок трагічних подій, і дитину віддають родичам або до дитячого будинку. Все це завдає надзвичайного удару психоемоційному стану дитини.

По-друге, військовий конфлікт може значно змінити майбутнє життя дитини, призводячи до серйозних негативних наслідків. Тут варто зазначити вимушене переселення, коли діти змушені покинути рідні домівки, друзів, близьких; жити у далекому невідомому краю, часто не маючи найнеобхідніших речей, і очікувати на повернення

додому, іноді марнуючи усе життя. За даними Агентства ООН у справах біженців станом на 18 червня 2015 року у світі налічувалося більше 60 мільйонів вимушено переміщених осіб, більше половини з них – діти (для порівняння: у 2013 році ця цифра складала 51,2 мільйони, а у 2005 році – 37,5 мільйонів) [6]. Що стосується України, то за даними Міністерства соціальної політики станом на 05.02.2016 року в Єдиній інформаційній базі даних про внутрішньо переміщених осіб (ВПО) зареєстровано 1 706 646 чоловік [1]. Разом з біженцями, які шукають притулку в Росії, Білорусії та країнах ЄС, ця цифра перевищує 2 млн.

Окрім того, діти часто не мають змоги отримати навіть середню освіту, що в майбутньому перешкоджає знайти гідну роботу. На заваді повноцінному гармонійному життю та розвитку дитини стають важкі поранення, хвороби, психологічне та/або фізичне насильство, дискримінація за етнічним, релігійним або расовим принципом, алкоголізм, наркоманія. Не меншу загрозу становлять негативні психологічні наслідки, наприклад, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), який у дітей проявляється у симптомах трьох типів [7, с. 553]: симптоми повторного переживання (спонтанні спогади трагічних подій у вигляді образів або нічних жахів), симптоми уникнення (відгородження від усього, що може викликати болісні спогади та/або переживання), і симптоми підвищеної збудливості (безсоння, дратівливість, неухважність, тривожність).

Усі вищезазначені чинники викликають стурбованість майбутнім дітей, які мають бути опорою і надією кожної держави. Якщо не вжити відповідних заходів з метою подолання наслідків військових конфліктів хоча б у розумах дітей, далі ситуація лише погіршуватиметься, адже у кожному наступному поколінні негативні наслідки пережитих подій відчуватимуться ще гостріше. За даними чисельних досліджень діти більш життєздатні, ніж вважалося раніше. Вони можуть продемонструвати витривалість, позитивні зміни, певну самовизначеність та силу після війни [2, с. 465]. Головне – вчасно почати займатися з дітьми, не дозволяючи їм втратити зв'язок із соціумом, закритися у своїх негативних почуттях, відчути себе відірваними від усього світу. Для цього їх треба долучати до різноманітної активної діяльності. На нашу думку, естетичне виховання є одним із ефективних засобів допомоги дітям, які постраждали внаслідок військового конфлікту в Україні.

На важливості естетичного виховання наголошували ще видатні філософи Давньої Греції та Риму. Кініки вірили, що естетичне виховання є запорукою порядності. Платон писав, що естетичне виховання, як і будь-яке інше, допомагає виховувати сумлінність та розумність. А Аристотель вважав, що метою естетичного виховання є формування вільного мудреця. На думку ж Протагора, виховання почуття прекрасного може дати плоди тільки якщо проникає до самих глибин дитячої душі.

Чисельні дослідження психологів та педагогів свідчать про те, що діти вже з раннього дитинства здатні сприймати красу, захоплюватися нею та реагувати на неї. А любов до краси, здатність її сприймання та оцінювання, на думку професора Еви Моравчик, і є естетикою [4, с. 8], яка лежить в основі естетичного виховання. На її думку, дітей слід долучати до світу краси вже з дитинства, бо у майбутньому існує вірогідність того, що дитина так і не навчиться бачити прекрасне у житті та цінувати його. Тому, на нашу думку, естетичне виховання як засіб подолання негативних наслідків військового конфлікту є найбільш ефективним та найбільш необхідним дошкільнятам та дітям молодшого шкільного віку.

У своїй роботі «Мистецькі практики у регіонах, постраждалих від військових конфліктів» Алфа Вудворд розглядає роль естетичних засобів і методів для подолання ПТСР, відновлення психоемоційного стану та успішної соціальної адаптації [8]. Які ж переваги має естетичне виховання порівняно з іншими видами виховання?

По-перше, вчені та філософи стверджують, що здатність бачити та відчувати красу закладена в людині вже від самого народження. Ми не можемо з впевненістю сказати, коли діти починають тягнутися до краси, коли починають отримувати естетичне задоволення від того, що вони споглядають чи роблять самі. Все це є природнім для дитини, а тому потребує лише правильного спрямування і підтримки з боку дорослих.

По-друге, естетичне виховання поєднує дітей у їхній спільній творчій діяльності. Взаємодія з іншими є важливим чинником здійснення успішного відновлення психологічного стану дитини, бо тоді вона не залишається наодинці зі своїми жахами та болісними спогадами, адже вона захоплена роботою, знайомством та спілкуванням з однолітками, дослідженням чогось нового та цікавого.

І по-третє, естетичне виховання не потребує обов'язкової вербальної взаємодії. Навіть навчившись говорити, дітям ще важко

висловлювати свої почуття та переживання словами через брак достатнього словникового запасу. Мова ж творчості є універсальною, зрозумілою всім, незалежно від віку, релігійної, расової чи національної приналежності. Діти з радістю діляться один з одним своїми творчими досягненнями та активно відповідають на оточуючу їх красу.

Сила естетичного виховання полягає у тому, що воно допомагає дитині формувати світогляд, власне світосприйняття, виражати себе як індивідуальність та не втрачати надії завдяки символічному зображенню внутрішнього світу, який часто приховується за зовнішніми жахами та переживаннями війни [8].

Естетичне виховання повинно стати невід'ємною частиною щоденної життєдіяльності дітей, пов'язане з пізнанням оточуючого світу, а також вмінням вивчати, створювати і цінувати красу. У дітей дошкільного та молодшого шкільного віку особливо розвинене образне мислення та інтуїтивне сприйняття прекрасного. Вони мають значно сильніше бажання та прагнення вивчати навколишній світ, а також більшу здатність фантазувати, дивергентно мислити, ділитися з дорослими своїми креативними думками. Завдання батьків та вчителів – захоплювати ці прагнення дитини, обговорювати з нею те, що її захоплює, виховувати критичне мислення та здатність сприймати, оцінювати і цінити красу [3, с. 536].

Естетичне виховання дає дітям можливість реалізовувати себе у певному виді творчої діяльності – малюванні, аплікації, ліпці, виробках з природних матеріалів, танцях, піснях, тощо – а також знаходити себе в оточуючій красі – навколишньому світі. Прогулянки мальовничими краєвидами, знайомство з видатними творами мистецтва (живописом, музикою, спорудами), світовими перлинами літератури, витворами українських народних промыслів та народної творчості, відвідування лялькових театрів, циркових вистав – все це є невід'ємними елементами естетичного виховання, які значно сприяють духовному розвитку та зростанню дитини, формуванню естетичного світогляду та вмінню розпізнавати, любити і цінити красу. Але, що більш важливе, такі види діяльності допомагають дитині позбутися негативних почуттів, переживань та спогадів, на зміну яким приходять нові – позитивні – емоції, пов'язані зі світом краси та гармонії. Тож коли вже дітей забрали з війни, ці види діяльності необхідні, щоб забрати війну з дітей.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, у поданій статті ми розглянули вплив військових конфліктів на психологічний стан та життєдіяльність дітей; проаналізували, яку роль

відіграє естетичне виховання в боротьбі з негативними наслідками пережитих жахливих подій; а також ознайомилися з деякими засобами естетичного виховання дітей України, які стали жертвами військового конфлікту.

У перспективі ми плануємо надалі розвивати тему естетичного виховання дітей України, постраждалих від військового конфлікту, розглянути принципи особливості цього процесу, його функції, а також необхідні педагогічні умови, за яких процес естетичного виховання буде продуктивним та призведе до помітних позитивних зрушень у майбутньому дітей.

Література

1. Облік ВПО станом на 1 січня 2016 року [Електронний ресурс] / Доступ до правди. – Режим доступу: <https://dostup.pravda.com.ua/request/8771/response/13203/attach/2/25%20081%20164%2016%201.pdf> – Назва з екрану.
2. Barber, B.K. Annual Research Review: The Experience of Youth with Political Conflict-challenging Notions of Resilience and Encouraging Research Refinement / B.K. Barber // *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines.* – 2013. – №54 (4). – pp. 461-473.
3. Chou, M.-J., Huang, P.-Ch., Yang, Ch.-H. Same Theory, Different Day: Inquiry into Preschool Children's Multiple Intelligence and Aesthetics Ability / M.-J. Chou, P.-Ch. Huang, Ch.-H. Yang // *Procedia – Social and Behavioral Sciences.* – 2014. – №143. – pp. 534-541/
4. Feeney, S., Moravcik E. A Thing of Beauty: Aesthetic Development in Young Children / S. Feeney, E. Moravcik // *Young Children.* – 1987. – №9. – pp. 7-15
5. Santa Barbara, J. Impact of War on Children and Imperative to End War / J. Santa Barbara // *Croat Med J.* – 2006. – №47 (6). – pp. 891-894
6. UNHCR Global Trends 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unhcr.org/2014trends/>. – Назва з екрану.
7. Werner E. Children and War: Risk and Recovery / E. Werner // *Development and Psychopathology.* – 2012. – №24. – pp. 553-558
8. Woodward A. Art-Based Practices in Regions Affected by War [Електронний ресурс] / A. Woodward // *Voices. A World Forum for Music Therapy.* – 2012. – Vol. 12, №2. – Режим доступу: <https://voices.no/index.php/voices/article/view/633> – Назва з екрану.

ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ УКРАИНЫ, ПОСТРАДАВШИХ ОТ ВОЕННОГО КОНФЛИКТА, КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

А.Ю. Бовт

В статье рассмотрено влияние военного конфликта на психологическое состояние детей, их жизнедеятельность и формирование мировоззрения; охарактеризована роль и преимущества эстетического воспитания детей Украины, которые пострадали от военного конфликта.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, военный конфликт, негативные психологические последствия, роль и преимущества эстетического воспитания, мировоззрение.

AESTHETIC EDUCATION OF WAR-AFFECTED CHILDREN OF UKRAINE AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

A.Yu. Bovt

The article deals with the impact of the military conflict on the psychological state of children, their livelihoods and worldview formation; and describes the role and advantages of aesthetic education of war-affected children of Ukraine.

Keywords: Aesthetic education, military conflict, negative psychological consequences, the role and advantages of aesthetic education, worldview.

Бовт Альона Юріївна – аспірант кафедри педагогіки, перекладач відділу міжнародних проєктів і програм Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна). E-mail: alena-bovt@yandex.ua

Bovt Alona Yuriivna – Postgraduate Student of the Chair of Pedagogic, translator of the International Projects and Programs Department of Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: alena-bovt@yandex.ua

УДК 378.015.31:17.022.1:[37.011.3-051:6]

КУЛЬТУРА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В. І. Бондаренко

Стаття присвячена висвітленню культуровідповідних принципів формування іміджу майбутніх учителів технологій у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу. Визначено поняття культури формування іміджу майбутнього вчителя технологій. Розкрито їх реалізація у педагогічному процесі вищого навчального закладу.

Ключові слова: імідж, імідж учителя технологій, педагогічний університет, майбутній учитель технологій, культура, принцип культуровідповідності.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах складного становища національної економіки зростає потреба у висококваліфікованих спеціалістах, здатних до мобільності та конкурентної боротьби на мінливому ринку праці. Цю тенденцію змушені враховувати й освітні установи, що опікуються підготовкою фахівців усіх спеціальностей, у тому числі й педагогічних. Упровадження нових технологій, зростання обсягу та глибини наукового знання, невпинне розширення та оновлення науково-професійної інформації освітньої галузі «Технології» ставить нові завдання перед педагогічними вищими навчальними закладами. Непрості сучасні економічні та соціальні реалії, на нашу думку, переміщують відповідальність за самореалізацію фахівця та його життєву й професійну траєкторію з суспільства та держави на саму особистість. Майбутні вчителі технологій мають усвідомити з першого року навчання, що їхні професійні успіхи, кар'єрне зростання, особистісна самореалізація залежать тільки від власних зусиль та професійної компетентності. Актуальною та доцільною стає проблема створення механізму формування стійкого позитивного образу вчителя технологій – педагогічного іміджу, який може забезпечити ефективність його педагогічної праці.